

Idea krásy u Platóna, FF MU ZS 2007 Texty k 2. přednášce

Phd. 100 a 7 – 101 d 2:

Chci ti ještě zřetelněji povědět, co myslím, neboť se domnívám, že tomu nyní nerozumíš.

Bůh ví, řekl Kebés, ne příliš.

Nuže myslím to takto – není to nic nového, nýbrž jen to, co jsem stále mluvil i jindy a také v přítomné rozmluvě bez přestání mluvím. Hodlám se tedy pokusit ti ukázat ten druh příčiny, který jsem si pracně sestrojil, a vracím se k oněm mnoho přetřásaným myšlenkám a od nich začínám, předpokládaje totiž, že jest jakési krásno samo o sobě a tak i dobro, velikost i všechno ostatní; jestliže mi ty věci připouštíš a uznáváš, že jsou, doufám, že ti z toho naleznu příčinu a dokáži, že duše je nesmrtelná.

Ale ano, řekl Kebés, věz, že ti to připouštím, a hled' co nejrychleji provéstí svůj důkaz.

Pozoruj tedy důsledky oněch věcí, zdali budeš mít o nich stejné mínění se mnou. Zdá se totiž, že jestliže jest něco jiného krásného mimo samo krásno, není krásné z žádného jiného důvodu, než proto, že má účast na onom krásnu; a tak soudím o všech věcech. Připouštíš takovou příčinu?

Připouštím.

Proto tedy již nechápu, řekl Sókratés, ostatních příčin, těch učených, ani jim nemohu rozumět; ale jestliže mi někdo říká, proč je něco krásné, totiž že má buď skvoucí barvu nebo krásný tvar nebo některou jinou z takových vlastností, tu nechávám to ostatní být – neboť při všem ostatním jsem uváděn ve zmatek – avšak držím se prostě a neučeně a snad i bláhově toho, že nic jiného to nečiní krásným nežli buď přítomnost nebo účast onoho krásna, nebo ať už to krásno sem přistoupilo kudykoli a jakkoli; o této věci se totiž ještě nemohu určitě vyslovit, ale o tom ano, že všechny krásné věci jsou krásné krásnem. Neboť toto se mi zdá nejbezpečnější odpovědí i mně samému i jinému; když bych se držel této myšlenky, myslím, že bych nikdy nepadl, a naopak pokládám za bezpečné odpovědět i sám sobě i komukoli jinému, že krásné věci jsou krásné krásnem. Či nezdá se tak i tobě?

Ano, zdá se.

A tedy velikostí že jsou veliké věci veliké a větší větší a malostí menší věci menší?

Ano.

Tedy ani ty bys nepřisvědčil, kdyby někdo někomu řekl, že je proti druhému větší hlavou, a ten menší že je právě tímtež menší. Proti tomu bys důrazně prohlašoval, že ty nesoudíš nic jiného, nežli všechno, cokoli je proti druhému větší, není větší ničím jiným než velikostí, a pro to, pro velikost, že je větší, a co je menší, že ničím jiným není menší než malostí, a pro to, pro malost, že je menší. Obával by ses myslím, aby proti tobě nevystoupila nějaká námitka, kdybys řekl, že je někdo větší a menší hlavou; mohlo by se ti namítnout předně, že podle tebe to větší je větší a to menší je menší touž věcí, potom, že ten větší je větší hlavou, malou věcí, a to že je tedy div, být veliký nečím malým; či by ses toho nebál?

A Kebés zasmáv se řekl: Arciže.

Jistě tedy, pravil Sókratés, by ses bál říci, že deset je dvěma více než osm a působením této příčiny nad ono číslo vyniká, a ne že to je množstvím a skrze množství; a dvouloketní míra že jest polovicí větší než loket a ne velikostí – to je jistě asi tatáž obava.

Ovšemže.

A jistě by ses měl na pozoru, abys neřekl, že když se k jedné přidá jedna, že příčina vzniku dvou je to přidání, nebo když se jedna rozpůlí, to rozpůlení? A hlasitě bys volal, že nevíš, že by každá jednotlivá věc vznikala nějak jinak než tím, že nabude účasti ve vlastní jsoucnosti každého jednotlivého jsoucná, v kterém právě má účast, a tak i v těchto případech že nemůžeš uvést žádnou jinou příčinu vzniku dvou nežli nabytí účasti na dvojce; té že se musí státí účastny ty věci, které mají být dvě, a jednotce to, co má být jedno; ale tohle rozpůlování a přidávání a ostatní takovéto chytrosti bys nechal být a ponechal bys takové odpovědi těm, kteří jsou tebe moudřejší. Ty sám, obávaje se, jak se říká, svého vlastního stínu a své nezkušenosti, držel by ses té bezpečné opory, která je v onom předpokladu, a odpověděl bys takto.

Phd. 65c2-66a10 (inteligibilita):

Zdalipak to tedy není v rozumové činnosti, ač je-li to vůbec někde, že se jí jasně objevuje něco ze skutečných jsoucen?

Ano.

Rozumově pak myslí asi nejlépe tehdy, když ji přitom nic z těchto věcí neobtěžuje, ani sluch ani zrak ani žádná bolest ani libost, nýbrž když je co nejvíce sama se sebou, nechávajíc tělo být, a pokud možná bez jeho účasti a bez styku s ním se snaží dosáhnout jsoucna.

Tak jest.

Tedy bez pochyby právě tu duše filosofova nejméně si cení tělo a ubíhá od něho a hledí být sama se sebou?

To je jasné.

Ale jak to je s tímhle, Simmio: myslíme si něco pod slovy „spravedlivo samo o sobě“, či ne?

Arciže myslíme, při Diovi.

A dále pod slovy „krásno“ a „dobro“?

Jak by ne?

Nuže a viděl jsi už někdy očima něco z takovýchto věcí?

Nikoli, odpověděl.

Ale snad jsi je pojal některým jiným z tělesných smyslů? Myslím pak tu pravou jsoucnost všech věcí, jako je velikost, zdraví, síla a zkrátka všechny ostatní věci, totiž co každá jednotlivá jest. Jest snad možno pohlížeti na to, co jest v nich nejpravdivějšího prostřednictvím těla? Či je tomu tak, že kdo z nás by se nejlépe a nejpřesněji připravil pojmouti myslí každou jednotlivou věc, kterou zkoumá, samu o sobě, ten že by přišel nejbliže k jejímu poznání.

Ovšemže.

Jistě by to nejcistěji udělal ten, kdo by šel na každý předmět co nejvíce samotným myšlením, nepřibíraje při přemýšlení ani žádný zrakový vjem ani nevláčeje s rozumovou činností žádný jiný smyslový počitek, nýbrž kdo by se snažil čistým myšlením samým o sobě lovit každé jednotlivé ze jsoucen čisté a samo o sobě, jsa co nejvíce odloučen od očí i uší a abych tak řekl od veškerého těla, protože tělo vyrušuje a nenechává duši nabýti pravdy a moudrosti, kdykoli je s ním duše ve spolku. Zdalipak tohle není ten, Simmio, kdo dosáhne jsoucna, ač jestliže ho vůbec kdo dosáhne?

Nadmíru pravdivě mluvíš, Sókrate, řekl Simmias.

Symp. 210e2-211b5 (čisté bytí):

Kdo je přiveden na cestě lásky až sem a dívá se postupně a správně na zjevy krásna, ten, blíže se již vrcholu erotického zasvěcení, náhle uvidí krásno podivuhodné podstaty, to krásno, Sókrate, pro které byly podstupovány všechny dřívější námahy, které je především věčné a ani nevzniká, ani se nezvětšuje, ani ho neubývá, dále krásno, které není z jedné strany krásné a z druhé ošklivé, ani hned krásné a hned zase ne, ani v jednom poměru krásné a v druhém ošklivé, které není zde krásné a tam zase ošklivé, jedněm lidem krásné a jiným ošklivé. A nebude se mu to krásno jevit jako nějaká tvář nebo ruce nebo něco jiného, co náleží tělu, ani jako některá řeč nebo některé vědění ani něco, co by bylo někde na něčem druhém, například na živočichu nebo na zemi nebo na nebi nebo na čemkoli jiném, nýbrž bude to něco, co je věčně samo o sobě a se sebou jednotné; všechny ostatní krásné věci jsou toho účastny, a to tak, že když ostatní vznikají a zanikají, tohoto přitom ani nepřibývá, ani neubývá a vůbec nic se s tím neděje.

Phd. 78d1-79a11 (čisté bytí):

Samo to jsoucno, o jehož bytí podáváme i otázkami i odpověďmi výměr, zdalipak je stále v témž stavu, či pokaždé v jiném? Sama stejnost, samo krásno a každé jednotlivé jsoucno samo o sobě, přijímá to snad někdy byt' jakoukoli změnu? Či každé jednotlivé z těch jsoucen,

protože je samo o sobě jednoduché, je stále stejné a v témž stavu, a nikdy po žádné stránce nijak nepřijímá žádnou změnu?

Je nutné souditi, Sókrate, řekl Kebés, že je v témž stavu a stejné.

A jak tomu jest, když jde o množství krásných věcí, jako jsou lidé nebo koně nebo roucha nebo kterékoli jiné takové věci, nebo o množství stejných věcí nebo všech jiných, majících s tam těmi jsoucnými stejná jména? Zdalipak jsou ty věci stále stejné, či v úplném opaku proti tam těm jsoucnům nejsou zkrátka nikdy nijak stejné, ani každá sama se sebou, ani mezi sebou navzájem?

S těmito, řekl Kebés, je to zase takto; nikdy nejsou v témž stavu.

Nuže těchto věcí se jistě můžeš i dotknouti i viděti je i ostatními smysly vnímati; ale těch jsoucných, která jsou stále stejná, ničím jiným bys nikdy nepojal nežli rozumovou činností myslí; takové věci jsou neviditelné, a nejsou viditelné.

Docela máš pravdu.

Mysleme si tedy dva druhy věcí, jen viditelný, druhý neviditelný; chceš?

Ano, myslíme si.

A ten neviditelný že je stále stejný, viditelný však není nikdy stejný.

I toto si myslíme.

Phd. 75c10-d3 (čisté bytí):

Neboť předmětem naší nynější úvahy není stejné o nic více nežli samo krásné i samo dobré i spravedlivé i zbožné i, *jak pravím, všechny ty věci, kterým vtiskneme jako pečeť název „samo bytí“, jak v otázkách, když se tážeme, tak v odpovědích, když odpovídáme.*

Aristotelés, *Metafyzika*, B 2, 997 b 5-12 (neměnnost):

Jsou-li v tomto učení již po té stránce obtíže, je přitom největší zvláštností, tvrdí-li se, že *mimo věci ve světě jsou ještě jiné, a tvrdí-li se zároveň, že jsou tytéž jako věci smysly vnímatelné, jenom s tím rozdílem, že jsou věčné, tyto však pomíjivé.* Říkají totiž, že jest člověk o sobě, kuň o sobě a zdraví o sobě, jinak však neříkají nic; a tak činí podobně jako ti, kdo praví, že bozi jsou, ale že mají lidskou podobu. Neboť jako tito neučinili nic jiného, než že lidi učinili věčnými, tak oni zase Ideami nezískali nic jiného než věčné věci smyslové.

Aristotelés, *Metafyzika* M , 078 b – 1079 a 4 (neměnnost):

Ale co se týče Idejí, musíme nejprve zkoumati učení o Ideách o sobě, aniž se nějak uvedou ve spojení s povahou čísel, nýbrž tak, jak je původně chápali jeho první hlasatelé.

Učení o Ideách vyplynulo u nich z toho, že v otázce pravdy byli přesvědčeni o učení Hérakleitově, podle něhož všechno smyslové jest v stálém toku. A tak, má-li prý o něčem býti vědění a rozumové poznání, musí mimo smyslovou oblast býti nějaké jiné, trvalé útvary. Neboť o tom, co je ve stálém toku, není prý vědění.

První, kdo se vědecky zabýval mravními ctnostmi a snažil se je vymezit, byl Sókratés; neboť s fyziků se jenom Démokritos nemnoho dotkl těchto otázek, když poněkud vymezil pojem tepla a studena, a ještě před ním pythagorejci určili něco málo věcí, jejichž pojmy převáděly na čísla, na příklad, co jest vhodná doba nebo spravedlivé, anebo co jest sňatek. Sókratés s dobrým důvodem hledal, co jest věc. Neboť hledal závěry, počátkem závěrů jest však určení „co jest věc“. Dialektické obratnosti tehdy ještě nebylo, takže ještě nemohli přihlížet

k protivám bez toho určení „co jest věc“, a uvážit, zda protivy jsou předmětem téže vědy. Jsou totiž dvě věci, jež je možno Sókratovi právem přičísti za zásluhu, to jest *důkazy na induktivním základě* a *obecné definice*, jež obě má vztah k počátkům vědění.

Ale Sókratés nepojímal obecniny ani výměry jako odloučené; teprve jeho nástupci je odloučili a takovému jsoucnu dali jméno „Ideje“. A tak pro ně vyplynul důsledek, že z téhož důvodu téměř všechno, co se vyovídá obecně, jsou Ideje, a vedlo se jim podobně jako tomu, kdo chce něco spočítat a myslí, že nemůže dokud jest toho méně, a že teprve tehdy mude moci počítat, až to rozmnoží. Neboť Idejí jest takřka ještě více než jednotlivých věcí smyslových, jejichž příčiny hledající postoupili od nich k Ideám. Vzdyť ke každé jednotlivé věci jest odpovídající jsoucno, jež nese stejné jméno; a tak je tomu jak pro substance, tak pro všechny ostatní věci, jejichž mnohost lze převést na jednotu; a sice nejen v oblasti věcí pozemských, nýbrž i věčných.

Kratylos, 439 b 10 – 440 a 5 (neměnnost):

Sókr. Nuže, ještě si dejme pozor na to, aby nás tahle četná jména směřující v touž stranu, neoklamala, jestliže vskutku jejich průvodci je stanovili na základě myšlenky, že všechny věci jsou v chodu a tekou – mně se totiž zdá, že i oni sami měli takovou myšlenku – kdežto ve skutečnosti snad tomu tak není, nýbrž tito jako by byli sami spadli do nějakého víru a v něm se zmítají a také nás tam přitahují a vhadzují. Tak uvaž, podivuhodný Kratyle, co se mně často zjevuje ve snách. *Zdalipak máme soudit, či ne, že jest jakési krásno samo o sobě a dobro a tak i každé jednotlivé ze jsoucen?*

Krat. Mně se zdá, Sókrate, že jest.

Sókr. Nuže tedy uvažme o tom samém o sobě, ne zdali je některý obličej krásný nebo něco takového a zdali se zdá, že všechny tyto věci tekou; *ale řekněme toto: není to krásné samo stále takové, jaké jest?*

Krat. Nutně.

Sókr. *Zdalipak tedy je možno, jestliže stále uniká, správně o něm promluvit, za prvé, že to je to, a dále, že je takové, či je nutně míti za to, že se, zatímco my mluvíme, stává hned jiným, mizí a již není v tom stavu?*

Krat. Nutně.

Sókr. *Jak by tedy mohlo být něco to, co nikdy není v témže stavu? Jestliže totiž někdy prodlévá v témže stavu, je zřejmo, že aspoň v oné době nijak nepřechází; pakli však je stále v témže stavu a totéž, jak by se mohlo měnit nebo pohybovat, když nijak nevystupuje ze své způsoby?*

Krat. Nikterak.

Sókr. Ale jistě by ani nemohlo být od nikoho poznáno. Neboť jak by k němu přicházel, kdo by je chtěl poznat, současně by se stávalo jiným a různým, takže by se již nemohlo poznat, jaké asi je a v jakém stavu; *vždyť přece žádné poznání nepoznává svého předmětu, jestliže není v žádném určitém stavu.*

Krat. Je tomu tak, jak pravíš.

Kratylos, 385 e 4 – 386 e 4 (bytí o sobě):

Sókr. Nuže podívejme se, Hermogene, *zdali se to podle tvého názoru tak má i s věcmi samými, že každá z nich má jsoucnost závislou na jednotlivých osobách, jako řekl Prótagoras, že „všech věcí měrou“ jest člověk – že tedy jakými se mně věci jeví, takové mně i jsou, a jakými se jeví tobě, takové jsou tobě – či se ti zdá, že mají samy o sobě jakousi stálost své jsoucnosti?*

Herm. Mně se už kdysi stalo, Sókrate, že jsem byl ve svých pochybnostech zanesen i sem k myšlence Prótagorově; avšak nezdá se mi zrovna, že by tomu bylo tak.

Sókr. Jakže? Ty ses dal již zanést až k mínění, že vůbec žádný člověk není špatný?

Herm. To ne, ví bůh, naopak již často jsem to zakusil, takže myslím, že někteří lidé jsou zcela špatní, a to velmi četní.

Sókr. A že jsou lidé zcela řádní, to se ti ještě nikdy nezdálo?

Herm. Jen ve velmi málo případech.

Sókr. Tedy zdálo se ti to?

Herm. Zajisté.

Sókr. Nuže jak o tom soudíš? Zdalipak takto, že lidé zcela řádní jsou zcela rozumní, a lidé zcela špatní zcela nerozumní?

Herm. Mně se tak zdá.

Sókr. Jestliže tedy Prótagoras měl pravdu a to je smysl pravdy, že jakými se věci každému zdají, takové také jsou, je možno, aby jedni z nás byli rozumní, a druzí nerozumní?

Herm. To přece ne.

Sókr. I toto se ti, jak myslím, jistě zdá, že *je-li rozumnost a nerozumnost, není zrovna možno, aby měl Prótagoras pravdu; vždyť potom by asi vpravdě nemohl být jeden o nic rozumnější druhého, bude-li pro každého pravdivé to, co se mu bude zdát.*

Herm. Tak jest.

Sókr. Ale *zajisté ani podle Euthydéma se ti, myslím, nezdá, že všechny věci jsou stejným způsobem pro všechny zároveň a stále; vždyť by ani takto nebyli jedni řádní a druzí špatní, kdyby stejným způsobem a pro všechny a stále byla ctnost a špatnost.*

Herm. Máš pravdu.

Sókr. Tedy *jestliže není pravda, že všechny věci jsou pro všechny stejným způsobem zároveň a stále, ani že každá je pro každého zvlášť, tu je zřejmé, že mají svou vlastní jakousi pevnou jsoucnost, nezávislou na nás, a že nejsou od nás vláčeny nahoru a dolů naším zdáním, nýbrž že jsou samy o sobě, podle své vlastní jsoucnosti a tak, jak je jejich přirozenost.*